

Artykuły

Ebooki

Projekty

Raporty

Sklep

O nas

Kontakt

Wesprzyj nas

Dołącz

HISTORIA POLITYKI

Powrót

Zitelmann: Czego możemy się nauczyć od Margaret Thatcher?

📅 13 października 2025

💬 0

👤 Rainer Zitelmann

🕒 Przeczytanie zajmie 5 min

rz w wersji

PDF

Tłumaczenie za zgodą autora

13 października 2025 roku Margaret Thatcher skończyłaby 100 lat. Przez prawie dwanaście lat pełniła funkcję premiera Wielkiej Brytanii, co czyni ją najdłużej urzędującym premierem XX wieku. Żaden inny przywódca polityczny, tak jak ona, nie przeprowadził tak radykalnych cięć podatkowych, deregulacji i prywatyzacji zrealizowanych w celu zmiany rozwiniętego państwa opiekuńczego. Dzisiaj, gdy wiele krajów europejskich stoi przed podobnymi wyzwaniami, pojawia się pytanie: jakie warunki pozwoliły Thatcher na przeprowadzenie tak daleko idących reform?

Aby zbudować podstawy dla znaczących reform gospodarki rynkowej, muszą być spełnione trzy kluczowe warunki: po pierwsze, sytuacja dużej części społeczeństwa musi stać się naprawdę trudna. Po drugie, muszą być już przygotowane podstawy intelektualne – odpowiednie idee muszą być rozpowszechniane przez liderów opinii publicznej przez wiele lat. I dopiero wtedy – po trzecie – charyzmatyczny polityk ma szansę osiągnąć sukces. Tak było w Argentynie przed wyborem Javiera Mileiego i tak samo było w Wielkiej Brytanii podczas dojścia Thatcher do władzy.

Zanim Thatcher objęła urząd, eksperyment z „demokratycznym socjalizmem” niemal doprowadził kraj na skraj przepaści. Inflacja wzrosła do 27 procent, stawka podatkowa dla osób o najwyższych dochodach osiągnęła 83 procent, a osoby o znacznych dochodach kapitałowych zostały obciążone najwyższą stawką podatkową w wysokości 98 procent. Trzydzieści procent pracowników było zatrudnionych w przedsiębiorstwach państwowych. Podczas gdy wydajność produkcyjna zatrzymała się w miejscu, dług publiczny nieustannie rósł. W 1979 r. dotacje rządowe dla głównie nienrentownych gałęzi przemysłu, takich jak górnictwo, wyniosły 4,6 mld funtów (co odpowiada dzisiejszym 29 mld funtów). Ostatecznie rząd Wielkiej Brytanii został zmuszony do zwrócenia się o pomoc do Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), czyli organizacji, która zazwyczaj udziela pomocy krajom rozwijającym się. Było to upokorzeniem dla dumnych Brytyjczyków. Radykalne, zdominowane przez komunistów związki zawodowe trzymały kraj w żelaznym uścisku. W latach 70. każdego roku miało miejsce ponad 2000 strajków, które kosztowały średnio prawie 13 milionów dni roboczych, a w 1979 r. liczba ta wzrosła do prawie 30 milionów.

Thatcher rozumiała, że jej misja wykracza poza szereg reform – była zaangażowana w walkę idei. Jej biograf Charles Moore pisze: „Nie miała uporządkowanego umysłu intelektualnego, ani też nie była oryginalna. Zamiast rozwijać własne idee, była swego rodzaju „podglądaczką” idei innych”. Jako studentka była pod wrażeniem rozważań Friedricha Augusta von Hayeka na temat socjalizmu zawartych w *Drodze do zniewolenia*. Prokapitalistyczne think tanki, takie jak Centre for Policy Studies, Adam Smith Institute i Institute of Economic Affairs (IEA), odegrały kluczową rolę w kształtowaniu jej poglądów. Jako liderka opozycji w latach 1975–

Thatcher często uczestniczyła w wydarzeniach organizowanych przez IEA i czytała publikacje tego think tanku. To właśnie dzięki IEA poznała osobiście Hayeka i Milтона

Friedmana. Po swoim pierwszym zwycięstwie wyborczym w 1979 r. przypisała IEA zasługę stworzenia „klimatu opinii, który umożliwił nasze zwycięstwo”. Adam Smith Institute i jego prezes Madsen Pirie zapewnili jej plan reform, włączając w to szeroko zakrojony program prywatyzacji.

Właśnie te dwa warunki wstępne – otoczenie gospodarcze i intelektualne podstawy stworzone przez think tanki – otworzyły Thatcher drogę do władzy. Jej głównym wkładem była umiejętność przyswajania i skutecznego przekazywania właściwych idei. Ponadto, podobnie jak Ronald Reagan i Milei, wyróżniała się w obszarze komunikacji publicznej i autopromocji. Jedyną inną osobą publiczną w Wielkiej Brytanii, która tak umiejętnie radziła sobie z fotografami i prasą jak Margaret Thatcher, była księżna Diana.

Prywatyzacja odegrała decydującą rolę w jej drugiej kadencji. British Telecom, firma zatrudniająca 250 000 pracowników, została wprowadzona na giełdę. Była to wówczas największa oferta publiczna na świecie, a dwa miliony Brytyjczyków, z których prawie połowa nigdy wcześniej nie posiadała akcji, kupiło udziały w BT. Pod rządami Thatcher odsetek Brytyjczyków posiadających akcje wzrósł z 7 do 25 procent.

Lokalne gminy oferowały najemcom socjalne mieszkania czynszowe na sprzedaż. Dzięki tej polityce milion najemców stało się właścicielami nieruchomości. W tym przypadku jednak lepszym rozwiązaniem mogłaby być sprzedaż tych państwowych mieszkań profesjonalnie zarządzanym i prywatnym firmom mieszkaniowym lub wprowadzenie ich na giełdę papierów wartościowych. Sukces prywatyzacji w Wielkiej Brytanii był tak ogromny, że stał się potężnym przykładem dla innych krajów a skutek tego wywołał globalną falę prywatyzacji.

W swojej autobiografii Thatcher przyznała, że chciałaby sprywatyzować jeszcze więcej przedsiębiorstw, dodała jednak: „Wielka Brytania pod moim rządami była pierwszym krajem, który odwrócił marsz socjalizmu. Do czasu, gdy opuściłam urząd, sektor przemysłowy należący do państwa został zmniejszony o około 60 procent. Około jedna czwarta ludności posiadała udziały w aktywach finansowych. Ponad sześćset tysięcy miejsc pracy przeszło z sektora publicznego do prywatnego”.

Można jej również przypisać istotną część zasług za utworzenie 3,32 mln nowych miejsc pracy w Wielkiej Brytanii w okresie od marca 1983 r. do marca 1990 r. W 1976 r. Wielka Brytania znajdowała się na skraju bankructwa państwowego; w 1978 r. deficyt budżetowy kraju wynosił 4,4% produktu narodowego brutto (w porównaniu z 2,4% w Niemczech w tym samym czasie). Dziesięć lat później, w 1989 r., Wielka Brytania odnotowała nadwyżkę budżetową w wysokości 1,6%. Dług publiczny, który w 1980 r. wynosił 54,6% PKB, spadł do 40,1% w 1989 r.

Rainer Zitelmann jest autorem książki Kapitalizm to nie problem – to rozwiązanie.